

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Баган Надії Валеріївни

на тему: «**Формування та ефективність використання ресурсів аграрних підприємств**»

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 – Економіка

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

у спеціалізовану вчену раду

ДФ 44.887.014 Полтавського державного аграрного університету

1. Актуальність теми та її зв'язок з науковою тематикою.

Останніми роками в українській економіці все частіше виникають ситуації обмеженості ресурсів, що зумовлено як загальним станом економіки, так і кризовими явищами в окремих її галузях. Незважаючи на перспективи аграрного бізнесу з позиції розвитку внутрішнього та зовнішніх ринків збуту сільськогосподарської продукції, аграрні підприємства все частіше зіштовхуються з проблемами забезпеченості ресурсами в окремі часові періоди, що зумовлено як сезонністю виробництва сільськогосподарської продукції, так і особливостями її збуту. З огляду на це через дефіцит ресурсів в окремі проміжки часу знижується ефективність господарської діяльності, а дефіцит сільськогосподарської продукції призводить до втрати значних доходів сільськогосподарських товаровиробників. В цьому контексті, дисертаційне дослідження, яке присвячене теоретичному, методичному та практичному розв'язанню окреслених проблем щодо формування та ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, є актуальним.

Тематика дисертаційного дослідження загалом відповідає державним, галузевим та регіональним програмам і темам. Наукові результати, висновки та рекомендації дисертації виконувались в межах тем науково-дослідної роботи Полтавського державного аграрного університету, а саме: «Розробити теоретико-методологічні, науково-методичні і практичні засади розвитку виробничо-господарської, фінансово-економічної і соціальної діяльності та процесів ресурсо-енергозбереження і управління (менеджменту) підприємств з виробництва і переробки аграрної продукції в умовах ринку», у якій автор розробив методичний підхід до оцінки інтегрального показника ефективності використання ресурсів аграрних підприємств на основі розробленої системи показників оцінки ефективності використання ресурсів (державний реєстраційний номер 0117U003096); «Розробити теоретико-методологічні науково-методичні і практичні засади ринкового розвитку, прогнозування, макроекономічного планування і державного регулювання в системі управління економікою, підприємницькою і соціально-економічною діяльністю на рівні галузі сільського господарства та сільських територій», у якій автор удосконалив матричний підхід до визначення стратегії підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, розвинув

організаційно-економічний механізм підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств (державний реєстраційний номер 0117U003097).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Всебічне ознайомлення зі змістом дисертації здобувача, опублікованими працями за темою дисертації, дає змогу зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, які визначають наукову новизну роботи, є досить обґрунтованими, сформульовані автором самостійно і свідчать про його особистий внесок у розвиток економічних досліджень з даного напрямку. Дослідження проведені кваліфіковано, на високому науково-методичному рівні.

Достовірність одержаних результатів підтверджується широким використанням сучасних загальнонаукових та спеціальних методів і підходів наукового пізнання, таких, як: *метод систематизації* – під час аналізу теоретичних основ формування та використання ресурсів аграрних підприємств; *метод дедукції та метод аналогій* – під час оцінки ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, який, базується на розрахунку показників економічної, екологічної, соціальної ефективності та рентабельності використання матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових, земельних, інформаційних та часових ресурсів аграрних підприємств, що дозволяє виявити вплив на ефективність використання конкретного виду ресурсів; *порівняльний метод* – під час аналізу та узагальнення підходів щодо визначення поняття «ресурси аграрних підприємств»; *абстрактно-логічний* – при застосуванні матричного підходу щодо визначення стратегії підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, який, на відміну від існуючих, базується на прогнозованому рівні інтегральної оцінки економічної, соціальної та екологічної ефективності ресурсовикористання, що дозволяє охарактеризувати діючу ресурсну стратегію та обґрунтувати необхідність її оптимізації у економічно-соціальному, економічно-екологічному або соціально-екологічному напрямках; *нормативний метод* – під час розрахунку впливу рівня витрат на конкурентоспроможність продукції аграрних господарств; *метод формалізації* – у процесі формування підходів щодо вибору стратегії підвищення ефективності використання ресурсів аграрними підприємствами; *системний аналіз та метод декомпозиції* – під час аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища аграрних підприємств; *системно-структурний* – під час формування системи заходів щодо підвищення ефективності ресурсоспоживання, ресурсоощадження та ресурсозбереження для кожного аграрного підприємства в межах його прогнозованої стратегії підвищення ефективності використання ресурсів.

Результати дослідження апробовані на 17 міжнародних, всеукраїнських, наукових та науково-практичних конференціях. Все це свідчить про обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Баган Надії Валеріївни.

3. Достовірність і наукова новизна результатів дослідження. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній

роботі базуються на достовірній статистичній інформації та економічних розрахунках. Достовірність забезпечується використанням спеціальних методів обробки і аналізу емпіричних і аналітичних даних, використання положень, які висвітлені в зарубіжній і вітчизняній науковій літературі. Підґрунтям достовірності є Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-правові акти в сфері ефективного використання землі, праці, засобів виробництва в аграрних підприємствах. Забезпечення достовірності положень, висновків і рекомендацій ґрунтується на використанні офіційної статистичної інформації Державної служби статистики України, Головного управління статистики Полтавської області, статистичної та фінансової інформації аграрних підприємств.

Наукові положення та висновки, викладені в дисертаційній роботі, ґрунтуються на теоретичному та практичному осмисленні комплексу питань, що стосуються процесу формування і ефективності використання ресурсів аграрними підприємствами в існуючих умовах і на перспективу. Найвагоміші результати наукової новизни:

удосконалено: визначення поняття «ресурси аграрних підприємств», що на відміну від існуючих, представлено як сукупність органічно взаємопов'язаних природних, матеріальних, нематеріальних, фінансових, трудових, часових та інформаційних ресурсів, які при взаємодії один з одним та при врахуванні впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища забезпечують безперервну діяльність аграрного підприємства з метою отримання максимального прибутку беручи до уваги економічну, екологічну та соціальну основи, що дало можливість актуалізувати економічний, екологічний та соціальний аспекти підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств;

класифікацію ресурсів аграрних підприємств, яка, на відміну від існуючих, доповнена ознаками класифікації інформаційних (за ступенем достовірності; за ступенем надійності; за шляхом (рівнем) передачі; за каналом передачі; за сферою використання) та часових (за ефективністю використання; за галузевою приналежністю; за швидкістю прийняття рішення; за використанням часу з урахуванням сезонності виробництва) ресурсів, що дозволило конкретизувати вплив розглянутих видів ресурсів на діяльність аграрного підприємства;

методичний підхід до оцінки ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, який, на відміну від існуючих, базується на розрахунку показників економічної, екологічної, соціальної ефективності та рентабельності використання матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових, земельних, інформаційних та часових ресурсів аграрних підприємств, що дозволило виявити вплив на ефективність використання конкретного виду ресурсів;

методичний підхід до інтегрального оцінювання ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, який, на відміну від існуючих, передбачає інтегральну оцінку економічної, соціальної, екологічної та загальної ефективності використання матеріальних, земельних, трудових, фінансових, інформаційних та часових ресурсів, здійснену через нормалізацію груп

одиничних коефіцієнтів методом модифікованої головної компоненти, що дозволило визначити поточний загальний інтегральний рівень ресурсоефективності діяльності підприємств з метою його подальшого прогнозування методами лінійної та динамічної регресії;

матричний підхід до визначення стратегії підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, який, на відміну від існуючих, базується на прогнозованому рівні інтегральної оцінки економічної, соціальної та екологічної ефективності ресурсовикористання, що дозволило охарактеризувати діючу ресурсну стратегію та обґрунтувати необхідність її оптимізації у економічно-соціальному, економічно-екологічному або соціально-екологічному напрямках;

набули подальшого розвитку: підходи до визначення внутрішніх та зовнішніх чинників впливу на ефективність використання ресурсів аграрних підприємств, що, на відміну від існуючих, ґрунтуються на розрахунку факторних аналізів продуктивності праці, валової продукції, рентабельності персоналу, матеріаловіддачі та прибутку для дослідження внутрішніх чинників впливу, та виокремлення зовнішніх чинників впливу на ефективність використання кожного виду ресурсів окремо, що дозволить зменшити негативний вплив чинників, перш за все, внутрішнього середовища на ефективність використання ресурсів аграрних підприємств;

організаційно-економічний механізм підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, який, на відміну від існуючих, враховує особливості кожного з видів ресурсів, вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, регулятивні функції суб'єктів аграрної сфери макро- та мікрорівнів, а також має адаптивні властивості для можливості оперативного коригування та використання елементів зазначеного механізму, що дозволило сформулювати систему заходів для підвищення ефективності ресурсоспоживання, ресурсоощадження та ресурсозбереження для кожного аграрного підприємства в межах його прогнозованої стратегії підвищення ефективності використання ресурсів.

Теоретичні узагальнення, висновки і рекомендації доведені до рівня конкретних пропозицій щодо управління виробничими ресурсами аграрних підприємств.

Практичні рекомендації, запропоновані до впровадження у практику аграрних підприємств та державних органів влади, використовуються під час формування та реалізації стратегій регіонального розвитку Департаменту агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації (довідка № 02.1-24/107 від 07.12.2021 р.), Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області (довідка № 15 від 25.03.2021 р.), ТОВ «Оріон Молоко» (довідка № 56 від 17.02.2021 р.); СТОВ «Мусіївське» (довідка № 73 від 08.04.2021 р.), ТОВ Агрофірма «ЗОРЯ АГРО» (довідка № 40 від 21.05.2021 р.); ТОВ «Промінь-Приват» (довідка № 84 від 09.06.2021 р.); ТОВ «АГРОФІРМА ДНІПРОАГРОЛАН» (довідка № 127 від 23.06.2021 р.).

Результати дослідження використовуються у навчальному процесі Полтавського державного аграрного університету МОН України при підготовці

здобувачів вищої освіти під час викладання дисциплін «Економіка підприємства», «Економіка і організація агропромислових формувань», «Економіка природокористування», «Економічне управління підприємством» (довідка № 01-11/62 від 11.08.2021 р.).

4. Оцінка змісту дисертаційної роботи та її завершеності. Дисертація за своїм змістом повністю відповідає меті та поставленим завданням дослідження. Дисертація має класичну побудову за структурою розділів: теоретичний, аналітичний і задуманий план дій (проектний).

Перший розділ роботи великий за обсягом (с. 27-94), в ньому автор з'ясовує сутнісну характеристику дефініції ресурси як основи економічного розвитку, виявлення їх джерел, розробку шляхів, форм і методів їх використання (с. 33). В подальшому автором запропоновано класифікацію ресурсів з урахуванням особливостей та відмінних характеристик (с. 34).

Автор виокремлює види ефективності використання ресурсів аграрних підприємств погоджуючись з думкою більшості науковців, серед них такі основні види ефективності: природна, структурна, технічна, технологічна, економічна, витратна, соціальна, екологічна, енергетична, інвестиційна, соціально-економічна, еколого-економічна, виробничо-технічна, виробничо-економічна. Подані основні підходи до визначення видів ефективності використання ресурсів аграрних підприємств (с. 43-44).

Коли йдеться про ефективне використання фінансових, трудових чи матеріальних ресурсів, автор вважає, що важливим елементом стає використання технології Industry 4.0 та LEAN-технології, котрі є ефективним інструментом для досягнення цілей бережливого виробництва. Успішно адаптуючись до цифрової та орієнтованої на клієнта трансформації, концепція бережливого виробництва сповідує філософію створення більшої вигоди при мінімізації втрат. Ці витрати є операціями, які не додають вартості у виробничому процесі для забезпечення ефективності, гнучкості та прибутковості проектів. В умовах широкої автоматизації та цифровізації всіх галузей економіки стають доступними механізми поєднання технологій автоматизації та бережливого виробництва (с. 56).

Запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, котрий за допомогою показників використання матеріальних, нематеріальних, фінансових, трудових, земельних, інформаційних та часових ресурсів дозволить здійснити оцінку економічної та екологічної ефективності використання ресурсів аграрних підприємств. Для оцінки соціальної ефективності використання ресурсів проведено анкетування працівників аграрних підприємств (с. 70).

У другому розділі роботи дисертантом розкрито сучасний стан використання ресурсів аграрними підприємствами Полтавської області та визначено тенденції розвитку останніх. Для спостереження за динамікою змін в обсягах виробництва продукції сільського господарства у часі автором застосовано розрахунки річних та поточних (щомісячних) індексів обсягу сільськогосподарського виробництва (с. 98).

Автором з метою якісної оцінки ефективності використання інформаційних ресурсів аграрних підприємств Полтавської області проведено їх аналіз з урахуванням показників повноти, точності, надійності та своєчасності інформації (с. 133).

Дослідження автором впливу внутрішніх чинників було проведене за допомогою факторних аналізів продуктивності праці, валової продукції, рентабельності персоналу, матеріаловіддачі та прибутку. Значний вплив на використання ресурсів аграрних підприємств Полтавської області мають чинники зовнішнього середовища, які визначають зовнішню ефективність використання ресурсів аграрних підприємств. В результаті проведеного дослідження була розроблена схема зовнішніх чинників впливу на кожен вид проаналізованого ресурсу (с. 156).

У третьому розділі дисертаційної роботи запропоновано напрями підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств.

Економічну ефективність використання ресурсів автор пропонує визначати за інтегральною оцінкою, яка включає множини показників використання матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних, земельних ресурсів, ресурсу часу та показники рентабельності діяльності аграрного підприємства. Соціальну та екологічну ефективність визначено на основі відповідних їм множин первинних показників (с. 169). Всі перелічені показники розподілено на два види – стимулятори та дестимулятори. До стимуляторів відносять показники, збільшення яких підвищує інтегральну оцінку ефективності використання ресурсів, а до дестимуляторів – відповідно показники, зростання яких зменшує вказану інтегральну оцінку. Отже, запропонований методичний підхід дозволив отримати комплексну оцінку економічної, екологічної та соціальної складових ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових, земельних, інформаційних та часових ресурсів підприємства, а також показників рентабельності їх ефективності використання. Водночас, поточний стан ефективності використання ресурсів на означених аграрних підприємствах не дозволяє сформувати стратегічні перспективи розвитку ефективності ресурсовикористання, що потребує прогнозування отриманих інтегральних оцінок на майбутні періоди діяльності суб'єктів господарювання.

Динамічність зовнішнього середовища, посилення конкуренції, інноваційні технології ресурсозбереження та ресурсозаощадження обумовлюють необхідність формування стратегій використання ресурсів аграрних підприємств. Проте, існуючі матричні та експертні методи планування та визначення стратегії ресурсовикористання не надають об'єктивності прогнозам розвитку ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання аграрного ринку, що потребує формування симбіотичного методу визначення напрямів стратегічного розвитку, напрямів підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, який би враховував переваги кількісних та якісних методів стратегічного планування. З цією метою, автором запропоновано використати одержані інтегральні оцінки для прогнозування ефективності використання ресурсів аграрних підприємств.

Інтегральні оцінки розподілено на дві групи: до першої віднесено оцінки тих показників, для яких протягом ретроспективного періоду виявлено чітко виражені тенденції до зростання або зменшення їх значень; до другої групи віднесено оцінки, для яких вказані тенденції відсутні (с. 199).

З метою реалізації визначених типів стратегій підвищення ефективності використання ресурсів аналізованих підприємств, автором запропоновано актуалізацію структури організаційно-економічного механізму підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, який враховує особливості кожного з видів визначених в даному дослідженні ресурсів, вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, регулятивні функції суб'єктів аграрної сфери макро- та мікрорівнів, а також має адаптивні властивості для можливості оперативного коригування та використання елементів зазначеного механізму (с. 220).

Таким чином, зміст дисертації та її структурна побудова відповідає поставленій меті і завданням та розкриває отриману наукову новизну. Висновки виходять зі змісту проведених досліджень. Дисертація за змістом є завершеним дослідженням.

5. Повнота викладення результатів досліджень в наукових виданнях.

Теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи відображені в 28 наукових працях, із яких 4 статті – у колективних монографіях, 5 статей – у періодичних виданнях України, що внесені до міжнародних наукометричних баз даних, 1 стаття – у науковому періодичному виданні країни Європейського Союзу, 1 стаття – у журналі, включеному до наукометричної бази даних Web of Science, 17 праць апробаційного характеру. Загальний обсяг наукових праць за темою дисертації становить 8,5 друк. арк., особисто автору належить 5,91 друк. арк.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. За структурно-логічною побудовою матеріалу, розкриттям мети і завдань, оформленням, дисертація Баган Надії Валеріївни відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій економічного профілю. Дисертація написана українською мовою з дотриманням наукового стилю викладу її змісту. Робота характеризується цілісністю, змістовною завершеністю, включає елементи наукової новизни.

Аналіз дисертації та опублікованих праць Баган Надії Валеріївни, у яких подані основні наукові результати, дає підстави констатувати відсутність допущення автором порушень академічної доброчесності. Дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання тверджень, розробок, інформації аналітичного характеру. Робота відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права.

7. Значущість досліджень для науки і практики, шляхи використання результатів досліджень. Основним елементом значущості досліджень для економічної науки і практики є те, що сформульовані та обґрунтовані в роботі наукові положення, висновки і практичні рекомендації доповнюють теорію побудови стратегій використання ресурсів в системі управління аграрними підприємствами.

Наукове значення результатів роботи полягає в удосконаленні методичних підходів до інтегральної оцінки ефективності використання ресурсів аграрних підприємств Полтавської області, що надало змогу здійснити групування та класифікацію показників оцінки ефективності використання різноманітних видів ресурсів суб'єктів господарювання агропродовольчої сфери та отримати показники результативності використання ресурсного потенціалу в економічному, екологічному та соціальному напрямках. Розроблена структурна схема методики оцінки інтегральної ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, передбачає послідовне проходження трьох етапів: підготовчого етапу до проведення оцінки ефективності ресурсовикористання на підприємстві, етапу власне оцінки рівня ефективності використання ресурсів підприємства за різними напрямками та етапу прогнозування інтегральної оцінки та відповідно рівня ефективності ресурсовикористання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у застосуванні методичного підходу, що дозволяє одержати ґрунтовну оцінку ефективності використання основних видів ресурсів аграрних підприємств та визначення особливостей функціонування систем ресурсовикористання у аналізованих підприємствах для визначення стратегічних напрямів їх оптимізації.

Основні положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження, зокрема: розроблено структурну схему методики оцінки інтегральної ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, яка передбачає послідовне проходження трьох етапів; модифіковано методичний підхід до оцінювання (через нормалізацію одиничних коефіцієнтів, які характеризують економічні, екологічні та соціальні аспекти ефективності використання матеріальних, земельних, трудових, фінансових, інформаційних та часових ресурсів методом модифікованої головної компоненти) та прогнозування (через прогнозування зміни інтегральних оцінок економічної, екологічної, соціальної та загальної ефективностей використання ресурсів аграрних підприємств методами лінійної та динамічної регресії) інтегральних показників оцінки ефективності ресурсовикористання у підприємствах агропродовольчої сфери; розроблено матричний підхід до визначення стратегії підвищення ефективності використання ресурсів аграрного підприємства на основі тривимірної матриці та прогнозованого рівня економічної ефективності, соціальної ефективності та екологічної ефективності, які свідчатимуть одночасно про доцільність діючої ресурсної стратегії та про необхідність її оптимізації у економічно-соціальному, економічно-екологічному або соціально-екологічному напрямках; актуалізовано організаційно-економічний механізм підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств, який враховує особливості кожного з видів ресурсів, вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, регулятивні функції суб'єктів аграрної сфери макро- та мікрорівнів, а також має адаптивні властивості для можливості оперативного коригування та використання елементів зазначеного механізму.

В цілому, автором доведено, що врахування пропонованих положень при розробці політики ресурсовикористання дозволить сформувати систему заходів для ефективного ресурсоспоживання, ресурсозаощадження та ресурсозбереження.

8. Зауваження до змісту дисертаційного дослідження. У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних дисертантом результатів, слід відмітити ряд недоліків роботи та висловити окремі зауваження:

1. Під час аналізу підходів різних вчених до визначення поняття «ресурси аграрних підприємств» доцільно було б відобразити еволюцію зміни трактування та навести визначення понять «ресурси», «економічні ресурси» не лише класиків економічної теорії, а й сучасних вчених-економістів, що суттєво збагатило б роботу (с. 31-32).

2. Виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється на основі єдності всіх ресурсів. Недостатня забезпеченість підприємства хоча б одним з ресурсів ускладнює процес виробництва і ставить під сумнів досягнення конкурентоспроможності виробництва продукції. В цьому контексті виникає питання: яким чином автор пропонує управляти ресурсами на всіх етапах життєдіяльності підприємства?

3. Ми погоджуємося з автором, що інформація є суттєвим ресурсом для організації будь-якого масштабу діяльності підприємства, при цьому не проаналізовано і невизначено вплив вартості необхідної інформації, повноти пошуку інформації на результат діяльності підприємства.

4. У підпунктах 2.1 та 2.2 деякі таблиці та рисунки містять розрахунки, які показують кількісні чи якісні зміни, що, на нашу думку, переобтяжує дисертацію, тому ми вважаємо за доцільне таку інформацію розміщувати в додатках до дисертаційної роботи.

5. Було б доцільним у другому розділі роботи, розраховуючи показники ефективності використання ресурсів, пов'язати і обґрунтувати їх з параметрами діяльності підприємства.

6. Потребують деталізації деякі складові запропонованих автором напрямів цифровізації розвитку аграрних підприємств. Доцільно було б присвятити увагу конкретним формам та інструментам управління, від дієвості яких залежить ефективність функціонування аграрних підприємств в умовах цифровізації економіки.

7. З метою забезпечення більшої економічної обґрунтованості проведених розрахунків в п.п. 2.1 та п.п. 2.2, було б доцільно використовувати різні сценарії майбутніх прогнозів, наприклад, традиційний підхід, який включає консервативний, оптимістичний та песимістичний прогнози.

8. Окремі пункти висновків дисертаційного дослідження представлені в анотаційній формі без аналітичного підтвердження чи теоретичного узагальнення матеріалу, наведеного здобувачем у своїй роботі.

В той же час, наведені зауваження та дискусійні моменти не зменшують наукової значущості даної дисертації, істотно не впливають на загальну позитивну оцінку наукової і прикладної цінності дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Баган Надії Валеріївни виконана на достатньому теоретичному і методичному рівні. Дисертація за формою та змістом є завершеним науковим дослідженням. Одержані результати мають наукове і практичне значення.

Теоретичні і практичні результати дослідження, висновки і пропозиції, зроблені здобувачем дозволяють стверджувати про вирішення поставлених в дисертації наукових завдань і досягнення поставленої мети роботи.

Враховуючи актуальність теми дослідження, новизну та обґрунтованість наукових положень, а також практичну цінність результатів досліджень, можна зробити узагальнюючий висновок про те, що дисертація на тему: «Формування та ефективність використання ресурсів аграрних підприємств» відповідає вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167 та постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 року № 979 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27 липня 2016 р. № 567 і від 6 березня 2019 р. № 167», а її автор, Баган Надія Валеріївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка.

Офіційний опонент:

д. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки та підприємництва ім. проф. І.М. Брюховецького Сумського національного аграрного університету

Світлана ТЕРЕЩЕНКО

Світлана Терещенко
Провідний фахівець ЗК

С.В. Терещенко